

С. Й. Гонгало,

кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Острозька академія», м. Острог, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0082-1891>, e-mail: serhij.gongalo@oa.edu.ua

ПСИХОЛОГО-ПОЧЕРКОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ЯК НОВИЙ ВИД ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧЕРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Анотація. Розглянуто необхідність розроблення методики та запровадження у практику психолого-почеркознавчої експертизи.

Ключові слова: письмо, почерк, графологія, психолого-почеркознавча експертиза.

Abstract. The need to develop a methodology and to implement a psychological and handwriting analysis is considered.

Keywords: writing, handwriting, graphology, psychological and handwriting analysis.

Аннотация. Рассмотрена необходимость разработки методики и внедрения в практику психолого-почерковедческой экспертизы.

Ключевые слова: письмо, почерк, графология, психолого-почерковедческая экспертиза.

У системі криміналістичного дослідження речових доказів почеркознавство посідає особливе місце. Це пояснюється, з одного боку, різноманітністю властивостей письмової навички в рукописах, з іншого, динамічністю цих властивостей в різних письмових ситуаціях. За останні три десятиліття ХХ століття зазнали суттєвих змін зовнішні, об'єктивні (до яких належить методика навчання письму, взірці (зразки) письма: прописи, пишучі прилади тощо) і внутрішні, суб'єктивні фактори (анатомічні, фізіологічні та психологічні особливості особи) [1].

Експертна практика свідчить, що чинні методики доволі обмежені у використанні через низку причин, наприклад: створені раніше методики на основі прийнятих тоді норм прописів застосовувати до сучасних почерків необґрунтовано, оскільки норми прописів зазнали значних змін; методики розраховані на вирішення конкретних задач (Диференціація рукописів на чоловічі та жіночі. ВНДІСЕ, 1971. Код 1.1.15; Методика визначення статі виконавця коротких рукописних текстів. ВНКЦ МВС, 1990. Код 1.1.40; Встановлення статі виконавця тексту, виконаного почерком високого та вище середнього ступеню виробленості. ВНДІСЕ, 1993. Код 1.1.41) не дають очікуваних результатів під час дослідження сучасних почерків та ін.

У наш час спостерігається зниження ступеня виробленості почерку, що є наслідком малої письмової практики й погіршенням оволодіння письмово-руховими навичками. Почерк стає простим за будовою, знижується зв'язність, темп та інші ознаки. Усе це спонукає до пошуку нових прийомів та методів дослідження почерку із залученням досягнень інших галузей знань (зокрема, психології).

Є. Ю. Свобода відзначає, що формування теоретичних і методичних основ судово-почеркознавчої діагностики є одним з найбільш актуальних напрямів розвитку судового почеркознавства в сучасний період, оскільки ця проблематика є спірною і повною мірою не розробленою [2, с. 316].

Для вирішення конкретних задач, що стоять перед судово-почеркознавчою діагностикою, варто уважніше придивитися до графології, яка в Україні не отримала гідного визнання, хоча за кордоном окремі її положення широко використовують у судовому почеркознавстві. Розглядаючи перспективи судового почеркознавства, О. Ю. Савчук також приходить до такого самого висновку, уважаючи за доцільне «зупинитись на психолого-почеркознавчому дослідженні почерку та підписів, оскільки така галузь успішно розвивається в західних країнах, проте, є забутою в нашій науці». [3, с. 115].

Окремі дослідники (наприклад, С. І. Петрова, М. В. Бобовкин, С. М. Бобовкин) розглядають можливість введення нового виду (підвиду) почеркознавчих досліджень — судово-діагностичне дослідження почерку зі встановлення психологічних/психопатологічних властивостей/станів виконавців рукопису.

Так, С. І. Петрова під судово-діагностичною експертизою зі встановлення психологічних властивостей особи виконавця рукопису пропонує розуміти проведене експертом на основі спеціальних знань дослідження класифікаційно-діагностичних ознак почерку, що містяться у рукописі й відображують окремі психологічні властивості його виконання, з метою реалізації отриманих відомостей в ході розкриття, розслідування злочинів і правопорушень, а також під час розгляду справ у суді. [4, с. 13].

М. В. Бобовкин розглядає можливість впровадження нового виду експертизи — судово-діагностичної експертизи письма осіб, що перебувають у психопатологічному стані, яка входить до системи власне-діагностичних завдань судової експертизи письма, що здійснюється на основі спеціальних знань в галузі судового почеркознавства у відповідності з кримінально-процесуальним та цивільно-процесуальним законодавством з метою встановлення фактів (фактичних обставин), що мають доказове значення по кримінальних та цивільних справах. [5, с. 10—11]. С. М. Бобовкин пропонує виокремити підвид такої експертизи — криміналістичну діагностику психопатологічного стану виконавця рукописних текстів малого обсягу й коротких записів. На його думку, це окреме завдання діагностики психології письма на рівні її виду: дослідження малооб'ємних рукописів (текстів малого обсягу й коротких записів) відповідно до законодавства на основі спеціальних знань в галузі криміналістичного почеркознавства з метою встановлення фактів (фактичних обставин), що мають доказове значення і/або орієнтувальне значення в правоохоронній діяльності [6, с. 10].

І. І. Когутич вважає, «що розробка методів сучасної почеркознавчої і перспективної графологічної експертизи, за допомогою яких можна виокремити інформацію про змінювані зовнішні та внутрішні умови виконання рукопису, була й залишається одним із актуальних завдань

судового документознавства. Саме тому в його межах, поряд із вченням про судово-почеркознавчу ідентифікацію, з'явилося і вчення про судово-почеркознавчу діагностику, продовженням якої, сподіваємось, стане вчення про психолого-почеркознавчий (графологічний) аналіз» [7, с. 198].

Навіть поверхневий аналіз зазначеної проблематики свідчить про необхідність проведення досліджень у галузі судового почеркознавства з метою більш широкого використання напрацювань у галузі психології почерку (графології) та запровадження науково підтверджених методів в експертну практику. Уважаємо, що такі дослідження дадуть змогу розробити окремі методики з вирішення конкретних діагностичних задач у судовому почеркознавстві.

О. Ю. Савчук, аналізуючи можливості такого виду досліджень та перспективи використання висновків як доказу, зазначає: «Висновок психолого-почеркознавчої експертизи може бути лише ймовірним, оскільки лабільність психіки особи та можливість неоднозначного (не завжди адекватного) реагування на певні події не дає можливості 100-відсоткового аналізу поведінки та характеру виконавця тексту чи підпису. Проте, роль такого висновку у діагностичному плані важко переоцінити» [3, с. 117].

Список використаних джерел

1. Устинов В. В. Актуальные проблемы судебного почерковедения и судебно-почерковедческой экспертизы.

Zakonru. URL: https://zakon.ru/blog/2018/5/24/aktualnye_problemy_sudebnogo_pocherkovedeniya_i_sudebno-pocherkovedcheskoj_ekspertizy (дата звернення: 20.01.2021).

2. Свобода Є. Ю., Гоменюк Д. С. Поняття діагностичних досліджень та їх місце в судово-почеркознавчій експертизі // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. мат-лів круглого столу / редкол.: О. Л. Кобилянський, П. С. Антонюк, Є. Ю. Свобода. Київ : ННПФЕКП НАВС, 2015. 444 с.
3. Савчук О. Ю. Розвиток судового почеркознавства: історичний і перспективний контекст // Судова експертиза: сучасність та майбутнє : мат-ли круглого столу (Львів, 25.01.2018). Львів, 2019. 150 с.
4. Петрова С. И. Теоретические и методические основы диагностирования психологических свойств исполнителя рукописи по почерку при расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2017. 208 с.
5. Бобовкин М. В. Теория и практика судебно-диагностической экспертизы письма лиц, находящихся в психопатологическом состоянии : дис. ... доктора юрид. наук. Волгоград., 2005. 46 с.
6. Бобовкин С. М. Криминалистическая диагностика психопатологического состояния исполнителя рукописных текстов малого объема и кратких записей: дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2016. 26 с.
7. Когутич І. І. Графологія: загальнонаукові та криміналістичні погляди її пізнання і застосування : монографія. У 3 т. Т. 1: Загальне поняття графології та історичні аспекти її становлення як галузі наукового знання. Львів : ФОП Шпак В. Б., 2019. 352 с.

О. А. Горлачук,

кандидат економічних наук, судовий експерт Тернопільського НДЕКЦ МВС України, м. Тернопіль, Україна,
e-mail: horlachuk@ukr.net

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Судова економічна експертиза займає важливе місце у дослідженні економічних порушень. Розглянуто проблемні аспекти, присвячені сучасному стану судової економічної експертизи, а також шляхи вирішення цих проблем.

Ключові слова: судова економічна експертиза, експерт-економіст, економічні порушення, спеціальні знання, судочинство.

Abstract. Forensic economic expertise occupies an important place in the study of economic offenses. The article considers problematic aspects which are dedicated to the current state of forensic economics, as well as ways to solve these problems.

Keywords: forensic economics, expert economist, economic offenses, specific expertise, legal proceedings.

Аннотация. Судебная экономическая экспертиза занимает важное место в исследовании экономических нарушений. Рассмотрены проблемные аспекты, посвященные современному состоянию судебной экономической экспертизы, а также пути решения этих проблем.

Ключевые слова: судебная экономическая экспертиза, эксперт-экономист, экономические нарушения, специальные знания, судопроизводство.

Фундаментальні соціально-економічні зміни наприкінці ХХ століття призвели до системної перебудови економічних відносин. У нових економічних умовах органи правопорядку фіксували нові економічні порушення, форми здійснення яких були різноманітними: легалізація незаконно отриманих доходів (відмивання коштів), доведення до банкрутства підприємств, махінації з акціонерним капіталом, порушення фінансово-кредитних відносин та ін.

У результаті перед експертами-економістами були поставлені завдання нового формату, які відрізнялися від традиційних і вимагали для проведення економічних досліджень нових методологічних підходів.

Судова економічна експертиза є найціннішою науково обґрунтованою процесуальною формою застосування спеціальних знань у судочинстві, у результаті чого слідство і суд отримують нову інформацію, яка має доказове значення й не може бути надана в інший процесуальний спосіб [3, с. 217].

Судова економічна експертиза як процесуальна дія і будь-яка судова експертиза не існує поза кримінальними або цивільними справами. Незалежно від того, у яких справах призначено експертизу, вона досліджує господарську діяльність, відображену в документах бухгалтерського